

Національна
академія наук України

Інститут
української археології та джерелознавства
імені М.С.Грушевського

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ
MYKHAILO HRUSHEVSKY DIGITAL ARCHIVES

Видавництво "Світ"

<http://svit.gov.ua/>

Михайло ГРУШЕВСЬКИЙ

ТВОРИ у 50 томах

Видавнича рада:

Борис ПАТОН — голова
Любомир ВІНАР • Іван ДРАЧ • Аркадій ЖУКОВСЬКИЙ
Іван КУРАС • Володимир ЛИТВИН • Олексій ОНИЩЕНКО
Омельян ПРІЦАК • Френк СИСИН • Ярослав ЯЦКІВ

Головна редакційна колегія:

Павло СОХАНЬ — головний редактор
Ярослав ДАШКЕВИЧ — заст. головного редактора
Ігор ГИРИЧ — відповідальний секретар
Геннадій БОРЯК • Віктор БРЕХУНЕНКО • Іван БУТИЧ
Сергій БЛОКІНЬ • Василь ДАНИЛЕНКО • Микола ЖУЛИНСЬКИЙ
Олександр КУЧЕРУК • Олександр МАВРІН • Ігор МЕЛЬНИК
Надія МИРОНЕЦЬ • Юрій МИЦИК • Всеволод НАУЛКО
Руслан ПИРИГ • Валерій СМОЛІЙ • Ольга ТОДІЙЧУК
Василь УЛЬЯНОВСЬКИЙ • Ярослав ФЕДОРУК

Михайло ГРУШЕВСЬКИЙ

Том 6

Серія
ІСТОРИЧНІ СТУДІЇ ТА РОЗВІДКИ
(1895–1900)

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ
MYKHAILO HRUSHEVSKY DIGITAL ARCHIVES

ЛЬВІВ
ВИДАВНИЦТВО
«СВІТ»
2004

ББК 63.3 (4 УКР)
Г91

*Видано за підтримки Президента України
на замовлення Державного комітету
телебачення і радіомовлення України
за Програмою випуску
соціально значущих видань*

*Затверджено Вченою радою
Інституту української археографії та джерелознавства
імені М.С.Грушевського НАН України*

Упорядник Мирон КАПРАЛЬ
Передмови — Я.ДАШКЕВИЧ, М.КАПРАЛЬ

Автори коментарів: М.Бандрівський, С.Білокінь, В.Брехуненко,
М.Капраль, Я.Книш, П.Кулаковський, О.Мельник,
Я.Мельник, Ю.Мицик, О.Моця, С.Панькова,
О.Русина, А.Тимошенко

Видавництво "Світ"

<http://svit.gov.ua/>

ISBN 966-603-223-6
ISBN 966-603-367-4 (т. 6)

- © Інститут української археографії та джерелознавства імені М.С.Грушевського НАН України, 2004
- © Видавництво «Світ», дизайн та художнє оформлення, 2004
- © Передмови Я.Дашкевич, М.Капраль, 2004
- © Коментарі, автори, 2004

РОЗДІЛ IV

ОГЛЯДИ,
РЕЦЕНЗІЙНІ СТАТТІ

НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА в 1896 і 1897 рр.

Записка для загального збору 1898 р.

Сей огляд стоїть в безпосереднім зв'язку до огляду, предложеного загальному збору членів 1896 р. Минулого року через обставини, серед яких той збір відбувся, не можна було предложити огляду наукової діяльності Товариства за 1896 р. і тепер дається огляд цієї діяльності в двох останніх роках разом, що, зрештою, дасть ш[анованим] членам ще ясніший образ цієї діяльності.

В попереднім огляді дано погляд по початки наукової роботи нашого Товариства і ту мету, яку собі воно ставило в сій роботі. Сю мету: стати осередком наукової роботи на своенародній мові, особливо в галузях безпосередньо зв'язаних з нашим краєм і народом, скупити коло себе якнайширший круг наукових робітників, вірних народним інтересам, організувати наукову роботу й у тій організації виховувати нових робітників, нові наукові кадри — сю мету, кажу, розвивало Товариство далі протягом сих двох років енергично й успішно, не вважаючи на тяжкі перепони, які стрічало на своїй дорозі.

Сими перепонами передовсім були загальні обставини, в яких живе наш нарід і мусить робити свою культурну роботу, обставини добре звісні, щоб на них довго спинятись. На Україні-Русі Австрійській Товариство наше не находило опертя в народній вищій школі, що в нормальних обставинах мала би становити таке опертя; тутешня суспільність позбавлена, властиво, всяких засобів і способів, що дають людям можливість приготуватись до наукової роботи й їй віддаватись, і наукова робота на своенароднім ґрунті стає актом патріотизму, певного пожертвування. На російській Україні наукова робота на рідній мові проскрибована цілком, стає ще в більшій мірі актом цивільної відваги, і се відстрашає від сеї роботи громаду, з невеликими винятками, що варті тим більшого признання. Наукові видання нашого Товариства і досі зістаються в категорії "абсолютно заборонених" в Росії (удалось тільки здобути для них свобідний пропуск в бібліотеки університетів), і сі абсурдні заборони перерізають і далі по живому тілу наш край, ослаблюючи обидві його половини і служачи одною з головних перепон науковій як і взагалі культурній роботі. Наслідком сього наукова робота Товариства засуджена була на борикання в тяжких краєвих обставинах з дуже слабою поміччю з інших країв, що позбавлені навіть можливості такої роботи, навіть таких огнищ науки в народній мові, яким стало в нашім краю Товариство. А в краю знову тяжка національна боротьба забирала масу сил, відсо-

увала на другий план культурну роботу з огляду на політичні задачі. Таким чином і в нашім товаристві вона була привела навіть до острої кризи в кінці 1896 р., коли на карту поставлена була вся наукова робота й саме, можна сказати, навіть існування Товариства. Але в тім пам'ятнім моменті більшість членів його дала доказ, як цінять вони наукову діяльність, котру останніми часами розвинуло Товариство, і з тяжкої кризи Товариство вишло ще більш зміцнене, ще більш певне своєї культурної місії, ще з вище піднесеним прапором науки, на сором всім, хто вперед вже поспішився відправити похорон по його науковій роботі й самому його існуванні. Внутрішня боротьба в Товаристві була відгомном попереднього життя його, коли Товариство, засноване вправді для науки переважно, служило в дійсності взагалі культурним і національним потребам нашого народу; з огляду на інтереси науки, щоб усунути надалі всякий вплив політичної боротьби й її перешкоди, загал членів однодушно постановив ще далі повести реформу Товариства в інтересах наукової роботи і в сім напрямі поручив виділові предложити найближчим загальним зборам проект зміни статуту, що виділ і учинив тепер. В результаті, як кажу, криза хіба зміцнила наукову роботу Товариства, зіставшись, розуміється, разом доказом тих трудностей, в яких мусить провадитись в теперішніх обставинах у нас наукова робота.

Далі великою перепоною були убогі матеріальні засоби Товариства і їх цілковита непевність. Надії, висловлені і в попереднім огляді, що успіхи наукової діяльності Товариства будуть оцінені в правительствених кругах, не справдилися. Товариство зісталось і досі при тій же мінімальній сумі міністеріальних і краєвих запомог — 4500 з[о]л[отих] р[инських], що й тепер не вставлені в бюджет, ухваляються наново щороку й не мають через те ніякої певності на будуще; се, розуміється, робить незвичайні труднощі для розвою наукової роботи. Товариство покривало решту видатків на наукові видавництва з доходів друкарні й жертв патріотів, що, розуміється, не мали в собі теж нічого певного.

Минулого року (1897) зав'язався комітет до збирання складок на резервовий академічний фонд Товариства. Сей фонд мав би служити забезпеченням наукових видавництв Товариства на тяжку годину, а в будучності — дотацією Українсько-руської академії наук яко тієї інституції, що мала би виродитися з нашого Товариства як результат його теперішньої наукової роботи. З відозвами комітет звернувся до суспільності на російській Україні як до заможнішої. Та й тут показалися наслідки браку свободних зносин, браку виміни гадок та сильної несвідомості між двома частинами нашого краю; загранична суспільність хоч відізналась, але не так як можна було б по ній сподіватись: протягом півроку вплинуло коло 1900 з[о]л[отих] р[инських]. Та в усякім разі наша задача прийти з часом до Українсько-руської академії наук стоїть міцно, і надії наші зростають в міру розвою

наукової роботи нашого Товариства, себто того, що дає нам моральне право допевнятися сієї інституції.

Я підніс на самім початку труднощі, які стрічало Товариство, щоб тим ясніше було значіння результатів, досягнених ним на полі наукової діяльності. Бо коли ці результати викликали в сторонніх людях, з інших народностей, заяви признання й здивування, то для людей, ближче ознайомлених з обставинами, серед яких мусила йти та діяльність, ці результати здобувають тим більше значіння і тим сильніше зміцнюють нашу віру в будучність сієї наукової і взагалі культурної роботи на нашім народнім ґрунті, в кращу будучність нашого народу.

Наукова діяльність, як і в попередніх роках, виявлялась в роботі секцій та комісій і в наукових видавництвах. Діяльність секцій та комісій мала той же характер більш-менш, як і давніше. Секції в переважній мірі були, як і давніше, переходовою інстанцією для праць, призначених до друку в виданнях Товариства, що в переважній більшості були в них уміщені або призначені до уміщення; коли виключити кілька тимчасових комунікатів, то число неуміщених рефератів зведеться до дуже малого числа (яких 4—5 на 89 рефератів). Всього відбулося в 1896 р. 26 засідань, 1897 р. — 25, з того секція історично-філософична мала 25 засідань, на котрих було предложено 49 рефератів та комунікатів (1896 р. — 15 засідань з 23 комунікатами, 1897 р. — 12 засідань з 26 комунікатами), філологічна — 13 засідань з 27 комунікатами (1896 р. — 7 засідань з 13 комунікатами, 1897 р. — 6 засідань з 14 комунікатами); природнича — 5 засідань з 13 комунікатами; археографічна комісія — 5 засідань, на котрих обговорювались і укладались плани публікацій. В остатнім році можна було сконстатувати, що засідання секцій були численніші, ніж давніше; хоч, повторяємо, Товариство з сього погляду зовсім не стоїть гірше інших наукових інституцій, та були б пожаданими ще численніші сходини. Далі можна сконстатувати втішний факт, що число рефератів зросло, не втративши давніших, придбано ряд нових робітників: всього виступило 44 автори з 89 рефератами або комунікатами, з них місцевих 20, решта замісцеві (між ними 8 заграничних) (1895 р. було 38 рефератів, що належали 18 референтам). З особливою утіхою треба піднести, що в останніх тих роках цілим рядом виступили з самостійними працями робітники, виховані в значній часті самим Товариством, в різних галузях науки; деякі з праць сих молодих робітників були зауважені і прихильно оцінені сторонньою критикою, що піднесла і найважніше в сій справі — добру школу сих молодих письменників. Власне доброю пропедевтикою для самостійної наукової роботи показала ся організована від кількох років при секціях Товариства систематична бібліографія. Вона й далі велася на засіданнях секцій і на осібних сходинах учасників в господі Товариства. Крім того, на засіданнях секцій ставилися й обговорю-

вали проекти нових праць і публікацій, а природнича секція не спускала з ока многоважну справу термінології, що вимагає особливої уваги наших природників.

Дві справи, до котрих забралось Товариство в сих останніх роках, мають важне значіння для розвою наукової роботи. Одна — се уділювання стипендій і грошових запомог, то титулом вперед виплаченого гонорару, то запомог у властивім значінні, для уможливлення наукових студій і спеціальних дослідів, екскурсій і т. ін.; про се ширше згадано в секретарськім справозданні, тож я тут піднесу тільки, що в наших обставинах, навіть та сама по собі невелика сума, яка в сих двох роках могла бути уділена при убогих засобах Товариства, мала велике значіння при повнім браку якихось фондів на сі цілі в нашім краю і зробила чималу прислугу науковій роботі. Можна тільки пожадати, щоби Товариство могло на се мати більші фонди в будучності.

Друга справа — се бібліотека Товариства*. Бібліотечна справа стоїть у нас взагалі дуже лихо. На цілій нашій території від Сяну до Кубані нема ні одної бібліотеки, що мала б добре зібрані і хоч більш-менш повні колекції всього того, що належить до нашого народу й його території (Україніса). Про самий Львів і взагалі австрійську Україну-Русь нема що й казати: часом найелементарніших публікацій щодо української історії, історії літератури, етнографії не можна добути. При такім неможливім стані бібліотечної справи для Товариства стає річню dokonче потрібною заходитись коло своєї власної бібліотеки. Та і тут, як і в усім іншій, все опирається на ту ж саму обставину — брак гроша. В усякім разі Товариство зробило початки, які могло в теперішнім своїм стані зробити. Обміном з ріжними науковими інституціями добуто значне число цінних видань; напр., згадаю великі і цінні колекції видань Київського університету, філологічного відділу Петербурзької академії, комплект видань Чеської академії, Київської й Петербурзької археографічних комісій, Одеського і Казанського історичних товариств і т. ін.; в дарі прийшли деякі приватні збірки. Нарешті в останнім році Товариство видало й певну (вправді невелику, коло 200 з[о]л[отих] р[инських]) суму на закупаю книжок, а від осені прийняла осібногo урядника до провадження бібліотеки д. М.Павлика, чоловіка, щиро відданого інтересам порученої йому інституції, і відкрила при бібліотеці читальню, щоденно від 2 до 4 год. (крім свят і літніх вакацій). Коби сі скромні початки якнайскорше прийшли до відповідного розвою! Скомплектування найважливішого в сфері українсько-руської літератури, історії з помічними науками, матеріалів для порівняного фольклору, передплата важніших наукових часописей (з тих, що Товариство не дістає в обмін) — то пекучі потреби; якнайскорше задоволення їх dokonче потрібне для дальшого розвою наукової роботи.

Переходячи до наукових публікацій, можемо в сій сфері сконстатувати дальший і неспинний розвій. Перше місце тут своїм обсягом, як і попереду, займали “Записки” Товариства. Заміри, висловлені в попередній записці, були в значній мірі переведені в життя протягом сих двох років: 1895 р. вони почали виходити правильно щотри місяці, від 1895 р. стали виходити по шість книжок на рік, щодва місяці, в попередній величині. З заснуванням особного “Збірника математично-природописно-лікарської секції”* в 1897 р. в “Записках” зістались статті з круга наук історичних, філологічних і суспільно-політичних (правничі розвідки мають свою “Часопись правничу”). Тим досягнена більша однастайність в змісті “Записок”. В 1898 р. огляди наукової літератури будуть розширені і на загальноісторичну літературу; тим редакція робить ще крок в своїм замірі — дати в “Записках” наукову часопись, що своїх читачів держала б в курсі сучасної науки, передовсім в справах, безпосередньо зв’язаних з Україною, але також і загальної науки. Зрештою, тип і план “Записок” зістається той самий. Редакцію вів М. Грушевський. Склад “Записок” буде видно з осьього:

Уміщено було:	1895 р.	1896 р.	1897 р.
розвідок і матеріалів (I відділ)	15	18	15
заміток і дрібніших матеріалів (II відділ — Miscellanea)	16	13	15
обговорено журналів	51	66	59
[обговорено] книжок	122	188	170

З того було (I і II відділи):

розвідок з українсько-руської філології	2	—	1
[обговорено] з історії літератури	8	7	6
[обговорено] з історії з помічними науками історичних і літературних матеріалів	9	10	11
розвідок математичних і природничих та лікарських	10	12	12
	2	4	—

В відділі бібліографії обговорено книжок:

з філології	4	6	8
з історії літератури	9	20	25
з етнографії	15	36	17
з історії з помічними науками	46	29	61
з археології	3	8	10
з історії церкви	12	19	9
історичні й історично-літературні матеріали	16	14	4
з права	4	12	9
з економії й статистики	6	4	6
з природознавства	2	5	4
збірники, словарі і т. ін.	5	16	17

Зладжений вже “Покажчик” до перших 20 томів “Записок”, що буде долучений до одного з ближчих томів*, дасть можливість виробити собі докладний суд про наукову вагу сього видання.

“Часопись правнича”, зреформована 1896 р. з тримісячника на річник, присвячений виключно науковим працям (частина інформаційна була при тім виключена), під назвою: “Часопись правнича, розвідки правничі секції історично-філософичної Наукового товариства імені Шевченка”, вийшла двома річниками (VI і VII), по 10—12 арк. друку, під редакцією попереднього свого редактора д-ра К.Левицького; в них уміщено 9 розвідок і бібліографічні звістки. Крім того, Товариство причинилося запомогою в 300 з[о]л[отих]р[инських] і певними друкарняними вигодами до видання просторого курсу цивільного австрійського права пок[і]йного] Ол. Огоновського (в 2 томах) і уможливило тим се видання.

1897 р. виділом і секціями прийнято план осібних збірників історично-філософичної і філологічної секцій, призначених для більших статей й матеріалів, вони почнуть виходити 1898 р. (Збірник філологічної секції вже друкується і вийде з початком 1898 р.).

Заснована 1895 р. археографічна комісія провадила свою роботу далі; протягом 1896—1897 рр. вона мала 5 засідань (1896 р. — 3, 1897 — 2). 1896 р. видала вона I том “Пам’яток української мови й літератури”, що містив старозавітні апокрифи, зібрані д-ром Франком, з його вступною розвідкою (коло 29 арк. друку), 1897 р. — II том “Жерел до історії України-Руси”, люстрації королівщин в землях Перемиській і Сяноцькій, під редакцією М.Грушевського, з його вступною розвідкою про економічний стан селян в Перемиській старостві в серед[ині] XVI в. (коло 23 арк. друку). Розпочато друк IV т. “Жерел”, присвяченого актам з часів Хмельниччини, II т. “Пам’яток” (новозавітні апокрифи), приготовлено копії матеріалів для дальших томів люстрацій і для збірника драматичної літератури XVII—XVIII в.

Наплив етнографічних матеріалів і розвій роботи на тім полі ставить на чергу утворення осібної етнографічної комісії. Заснований 1895 р. “Етнографічний збірник” вийшов двома томами (11 і 15 арк.). Але по тому на рік — сього рішучо замало в порівнянні з нагромадженим матеріалом. В 1897 р. прийнято проект д.Вовка — утворити осібну публікацію для етнологічних матеріалів, що мали б виходити під його редакцією; перший том розпочався друком, але не встиг вийти до кінця року. Крім того, виділ постановив помножити й число томів “Етнографічного збірника”, що, за вилученням етнологічних матеріалів, містив би надалі фольклорні. Технічні причини (незвичайний стиск в друкарні Товариства) не дали, одначе, можливості ще сього року видати замість одного два томи “Етнографічного збірника”, вийшов лише один, але більший обсягом. Том II “Етнографічного збірника”

містить дві збірки фольклорних матеріалів і одну описову студію; том III — першу частину фольклорних матеріалів з Угорської Русі, зібраних молодим нашим етнографом В.Гнатюком, що відбув кілька екскурсій на Угорську Русь за допомогою Товариства з визначним успіхом; сподіємося, ці нові й інтересні матеріали, зібрані на майже непорушеній етнографами території, будуть з особливою утіхою повитані в етнографічній літературі, що з признанням занотувала вихід перших двох томів “Збірника”. На дальші томи приготовлено цілий ряд збірок: дальші матеріали з Угорської Русі, фольклорні матеріали з Брідщини, Стрийщини, Городецького повіту, Галицького Поділля, з Бачви на Угорщині і ін. Ми ж з особливою утіхою мусимо піднести, що наші жалі про брак сил для оброблення етнографічних матеріалів усовуються: і тут виступають молоді сили, підховані нашим Товариством.

Нове видавництво “Збірник математично-природописно-лікарської секції”, засноване 1897 р., вийшло протягом сього року аж двома книжками, по 9—10 арк. Се пояснюється тим, що вже з осені попереднього року були відложені для нього матеріали, які наспіли до “Записок”, але, в усякім разі, сей початок виразно показав скептикам можливість і у нас такого спеціального видавництва. В двох перших книжках “Збірника” уміщено 17 статей, з того математичних 6, природничих 5, лікарських 6. Редакцію вели проф. І.Верхратський і В.Левицький (в Тернополі). Крім того, видана була 1897 р. прийнята попереднім виділом до видання “Соматологія” проф. Верхратського, що, сподіємося, зробить свою прислугу нашій науці на полі термінології.

Переїнята на себе від чотирьох років Т[овариств]ом, “Руська історична бібліотека” вийшла двома томами, по тому на рік — XVIII і XIX (коло 19 арк. том); в них уміщено було: докінчення “Мазепи” Костомарова, студії Антоновича про останні часи козаччини на правім боці Дніпра і гайдамацтво, Єфименкової — про один типовий розрух XVIII в. в Лівобічній Україні та передруковані розвідки покійного голови нашого Товариства Ю.Целевича — про галицьких опришків. Почавши від XVIII т. (власливо — уміщено в нім розвідки В.Антоновича), переклади в “Руськ[ий] істор[ичний] бібл[іотеці]” подаються повні, з усім науковим апаратом, щоб могли заступити вповні оригінали. На XX том призначено монографію про Колівщину — Як. Шульгина яко доповнення виданих в XIX т. розвідок.

Визначним фактом минулого (1897) року була довершена при кінці його реформа літературно-наукової часописі “Зоря”, перейнятої від давнішого часу Товариством. Ся многозаслужена на полі нашої літератури й культури часопись своєю програмою вже перестала відповідати духовим потребам нашої громади, що значно і скоро зростали останніми часами. Виділ прийняв план реформи сього журналу, по котрому він мав бути заступлений місячником коло 12 аркушів вел[икої] вісімки, що має містити в

собі, крім оригінальної й перекладеної белетристики, популярно-наукові статті, критично-літературні студії з нашого й чужого письменства та огляди літератури й культурного життя на Україні-Русі, в світі слов'янським і загальнолюдським. Новий журнал має титул: "Літературно-науковий вістник", редакцію поручено комітетові, зложеному з дд.: Ол. Борковського, бувшого редактора "Зорі", проф. М.Грушевського, літерата Ос. Маковея, д-ра Ів. Франка, бувшого редактора літературно-наукової часописі "Жите і Слово".

Всього протягом сих двох років взяло участь в наукових видавництвах Товариства 80 осіб (між ними дві жінки), з них 29 заграничних.

Круг зносин нашого Товариства з науковими інституціями і видавництвами своїми й чужими дуже значно розширився протягом сих двох років. Тепер воно має обмін публікацій з якими 50-ма інституціями і видавництвами; розуміється, се — головно, слов'янські інституції; з-поміж тих слов'янських країв, не кажучи за російську Україну, з Товариством нашим стоять у зносинах особливо численні інституції в Росії й Чехії; можна сказати, що всі значніші інституції, принаймні значна більшість тих стоїть вже у зносинах з нашим Товариством.

Зсумувавши все те, з повним вдовolenням можемо ми оглядатись на наукову діяльність Т[овариства] в сих двох роках. Не змарновано часу, не заведено надій, зроблено чимало, як на наші обставини — навіть і дуже. Тож тим більше заохоти до дальшої невсипущої, інтенсивної праці на тім так мало обробленім полі нашої культури, з вірою в плодотворність тієї праці, в переконанні її глибокого значіння для піддвиження нашого народу.

2 (14) грудня 1897

що виходив у Львові з 1889 до 1899 р. Заснований К.Левицьким, Є.Олесницьким та А.Горбачевським. Періодичність цього видання тричі змінювалася: з місячника на кварталник, згодом — на річник. З 1892 р. журнал видавала Правничка комісія Історико-філософської секції НТШ за редакцією К.Левицького. Загалом вийшло 10 річників “Часописі правничої”.

с. 535 ... *перший том, зложений переважно з праць українських співробітників (трьох українців і двох галичан)*... — з п'яти авторів першого тому “Записок НТШ” троє (М.Грушевський, О.Кониський, Т.Рильський) представляли підросійську Україну, двоє (О.Колесса, О.Барвінський) — Галичину.

... *разом з жертвою одного патріота*... — М.Грушевський має на увазі когось з наддніпрянських українців. Анонімність збережена з огляду на можливі неприємності з боку царського режиму для мецената у разі оприлюднення цієї акції.

с. 536 ... *правдоподібно, се розширення довершиться вже свого року*... — як і сподівався М.Грушевський, починаючи з 1896 р. “Записки НТШ” стали виходити 6 разів на рік.

... *з часом се повинно б статись і з математично-природничим* — починаючи з 1897 р., матеріали членів Математично-природничої секції публікувалися в окремому виданні — “Збірник Математично-природничої секції”. Ця секція утворилася 1892 р. як Математично-природописно-лікарська секція.

с. 537 ... *про “Правничу часопись”*; *зміст її обговорено на іншій місці (в науковій хроніці)*... — див.: Наукова хроніка. Огляд українсько-руських часописей за р. 1895 // Записки НТШ. — 1896. — Т. X. — С. 2–4. В огляді зазначається, що в 1895 р. було опубліковано 4 випуски “Часописі правничої”.

... *під редакцією того ж д-ра К.Левицького*... — Левицький Кость (1859–1941 рр.) — адвокат, публіцист, видатний політичний діяч Галичини, почесний член НТШ. Основні праці: “Німецько-український правничий словник” (1893 р.), “Історія політичної думки галицьких українців 1848–1914” (1926 р.) та ін. (Енциклопедія українознавства. — Львів, 1994. — Т. 4. — С. 1268).

... *вони містять в собі переклад Костомарова “Мазепа й мазепинці” (з скороченнями)*... — див.: Руська історична бібліотека. — Львів, 1895. — Т. XVII: *Костомаров М.* Історичні монографії. — Т. 10: Мазепа. Ч. 1; Там само. — Т. XVIII: *Костомаров М.* Історичні монографії. — Т. 11: Мазепа. Ч. 2. Мазепинці. Ці праці завершували проект 11-томного видання праць М.Костомарова у серії “Руська історична бібліотека”.

... *Антоновича “Останні часи козаччини на правім боці Дніпра”* — праця В.Антоновича під дещо іншою назвою “Останні часи козаччини на Правобережжі після актів 1679–1716 рр.” була поміщена у XVIII томі “Руської історичної бібліотеки” разом зі згаданими працями М.Костомарова (див.: Руська історична бібліотека. — Львів, 1895. — Т. XVIII: *Костомаров М.* Історичні монографії. — Т. 11: Мазепа. Ч. 2. Мазепинці. — С. 127–296).

... *і в часописі Товариства “Зоря”*... — “Зоря” — тижневий часопис, що виходив у Львові протягом 1880–1897 рр. З 1885 р. він перейшов у власність НТШ і став всеукраїнським друкованим органом, де друкувалися письменники, критики, етнографи як з Галичини, так і з Наддніпрянської України.

с. 538 ... *“Пам'яток українсько-руської мови й літератури”*... — йдеться про видання Археографічної комісії, що виходило за редакцією Івана Франка. До 1913 р. з'явилося сім томів серії; останній том серії був опублікований 1930 р.

... *наукове видання писань Котляревського (ювілейне видання — деякі часті його розпочато друком)* — до ювілею І.Котляревського у 1898 р. Археографічна комісія у “Пам'ятках українсько-руської мови й літератури” планувала перевидати “Енеїду” та інші його твори. Комісія навіть схвалила відповідне рішення. “Енеїда” була перевидана з першого видання 1798 р.; від видання інших творів Комісія відмовилася з огляду на такі ж наміри у київських наукових колах (*Капраль М.* Археографічна комісія Наукового товариства ім.Шевченка у Львові (Нарис історії діяльності) // Український археографічний щорічник. —

К., 1999. — Вип. 3/4. — С. 58). Ідея видання творів та наукової біографії І.Котляревського була запропонована М.Грушевським в одній зі своїх перших публікацій у “Записках НТШ” (див.: *Сергієнко М.* Для ювілею Івана Котляревського // Записки НТШ. — Львів, 1893. — Т. II. — С. 147–161). За його ж ініціативою у 1898 р. створено спеціальний фонд для українських письменників і літераторів ім. І.Котляревського (*Винар Л.* Михайло Грушевський і Наукове товариство ім. Тараса Шевченка 1892–1930. — Мюнхен, 1970. — С. 11).

с. 539 ... *О.Роздільським...* — Роздольський Осип (1872–1945 рр.) — етнограф, фольклорист. Зібрав та упорядкував галицькі народні казки, видані 1895 і 1899 рр. за сприяння Івана Франка, а також галицькі народні новели і мелодії.

... *д. Хв.Вовк (Тх. Volkov)...* — Вовк (Волков) Федір (1847–1918 рр.) — видатний етнограф, антрополог, доктор Сорбонського і Петербурзького університетів, член НТШ, основоположник і керівник етнографічного відділу Російського музею у Петербурзі. Автор 455 праць, зокрема “Этнографические особенности украинского народа” (1916 р.) (Матеріали до біографій... — С. 29–30).

с. 540 ... *навіть медична розправа — про інфекцію яєчка, — уміщена в т. VI “Записок”, не могла бути підписана автором* — див.: Записки НТШ. — 1895. — Т. VI. — С. 1–4. Авторство позначене трьома зірочками. Ймовірно, стаття належала перу відомого лікаря-гістолога, дійсного члена НТШ з 1899 р. Олександра Черняхівського (1869–1930 (?) рр.). Саме він серед авторів-лікарів “Записок НТШ” представляв Наддніпрянську Україну і мав підстави побоюватися репресій за співпрацю з НТШ (Історія Наукового товариства ім.Шевченка. — Нью-Йорк; Мюнхен, 1949. — С. 17, 22; Енциклопедія українознавства. — Львів, 2000. — Т. 10. — С. 3735).

П.К.

Наукова діяльність Товариства імені Шевченка в 1896 і 1897 рр.

Записка для загального збору 1898 р.

Публікується за виданням: *Грушевський М.* Наукова діяльність Товариства імені Шевченка в 1896 і 1897 рр. Записка для загального збору 1898 р. // ЗНТШ. — Львів, 1898. — Т. XXI. — С. 10–17. Автор цей матеріал також опублікував у періодиці (Діло. — Львів, 1898. — Ч. 16–17). Статтю було опубліковано в додатках до праці: *Винар Л.* Михайло Грушевський і Наукове товариство ім. Тараса Шевченка. 1892–1930. — Мюнхен, 1970. — С. 81–87.

М.Грушевський готував цей матеріал на загальні збори НТШ у 1898 р. як голова Товариства, обраний на цю посаду 2 лютого 1897 р. Його було обрано одногосно як визначного науковця та організатора наукової справи. У “Записці” автор звернув увагу насамперед на поладження конфліктів у середині НТШ, пов’язаних з дискусією над проектом нового статуту НТШ, що точилася на надзвичайних загальних зборах Товариства у грудні 1896 р. (Надзвичайні загальні збори // ЗНТШ. — Львів, 1896. — Т. XIV. — С. 2–4). За проектом статуту НТШ, який пропонували М.Грушевський та І.Франко, за взірцем академії, мала запроваджуватися нова категорія дійсних членів, які тільки могли вирішувати наукові справи Товариства. Як писав Л.Винар, це “був перший поважний конфлікт Грушевського з тодішньою українською політичною дійсністю в Галичині” (*Винар Л.* Михайло Грушевський і Наукове товариство ім. Тараса Шевченка. 1892–1930. — Мюнхен, 1970. — С. 15–16; *Він же.* Праця Михайла Грушевського в НТШ до 1897 р. // *Він же.* Михайло Грушевський: історик і будівничий нації. Статті і матеріали. — К., 1995. — С. 177). Позиція М.Грушевського та його однодумців перемогла на нових зборах Товариства у листопаді 1897 р., де його обрали головою НТШ, а в 1898 р. була проведена реформа НТШ, за думкою М.Грушевського (*Винар Л.* Михайло Грушевський і Наукове товариство ім. Тараса Шевченка. — С. 29–30; Історія Наукового Товариства ім. Шевченка. — Нью-Йорк; Мюнхен, 1949. — С. 16).

с. 545 *Друга справа — се бібліотека Товариства* — про історію бібліотеки НТШ писали: *Креведький І.* Бібліотека Наукового товариства ім.Шевченка у Львові. — Львів, 1923; *Дорошенко В.* Українська національна бібліотека (бібліотека Наукового товариства

ім.Шевченка у Львові). — Львів, 1936; *Дорошенко В.* Бібліотека наукового товариства ім.Шевченка у Львові // ЗНТШ. — 1961. — Т. 171. — С. 1–58. Про цю інституцію див. також збірник статей: Бібліотека Наукового товариства ім.Шевченка: книги і люди. — Львів, 1996.

с. 546 *З васнуванням осібною “Збірника математично-природописно-лікарської секції”...* — збірник секції виходив друком у 1897–1939 рр.; загалом було надруковано 32 томи наукових праць з математики, фізики, хімії, медицини та інших наукових негуманітарних дисциплін.

с. 547 *Зладжений вже “Показчик” до перших 20 томів “Записок”, що буде долучений до одного з ближчих томів...* — показчик вийшов окремим виданням: Записки Наукового товариства ім.Шевченка: показчик змісту [тт. 1–20]. — Львів, 1898.

М.К.

Наукове товариство імені Шевченка і його діяльність в 1898 р.

Публікується за виданням: *Грушевський М.* Наукове товариство імені Шевченка і його діяльність в 1898 р. // ЗНТШ. — Львів, 1899. — Т. XXVII. — Кн. I. — С. 1–9.

с. 550 *... великодушна жертва одного з наших закордонних земляків...* — йдеться про велику грошову пожертву українського мецената, професора Военно-медичної академії в Петербурзі Павла Пелехіна (Енциклопедія українознавства. — Львів, 1996. — Т. 5. — С. 1978); 5 серпня 1898 р. Товариство стало власником кам'яниці на вул. Чарнецького (теперішній Винниченка), 26, викупивши її за 240 тис. корон; значну частину коштів для купівлі цієї нерухомості надав проф. П.Пелехін (*Вуйцик В.* З історії будинків Наукового товариства ім.Шевченка у Львові // З історії Наукового товариства імені Шевченка: Зб. доповідей і повідомлень сесій і конференцій НТШ у Львові. — Львів, 1997. — С. 257).

с. 551 *Важним фактом в житті Товариства була довершена цього року його реформа...* — у 1898 р. в НТШ було утворено категорію “дійсних членів” на підставі їх наукових заслуг; а вибори перших дійсних членів НТШ відбулися у червні 1899 р. (*Грушевський М.* Наукове товариство імені Шевченка // *Він же.* Твори у 50 томах. — Львів, 2002. — Т. 1. — С. 197–199; *Історія Наукового товариства ім.Шевченка.* — Нью-Йорк; Мюнхен, 1949. — С. 16).

... поява нової літературної часописі — “Літературно-наукового вістника”... — часопис під егідою НТШ виходив у 1898–1905 рр.; у 1905 р. Товариство передало “ЛНВ” Українсько-руській видавничій спілці, що його видавала з 1906 по 1913 р. у двох редакціях — київській та львівській; бібліографічний показчик у початковий період див.: Показчик змісту томів I–XX “Літературно-наукового вістника” (1898–1902) / Упор. В.Доманицький, передм. І.Франка. — Львів, 1903.

с. 552 *... аналогічних наукових інституцій двох сусідніх слов'янських народів...* — у 1870–1880 рр. у межах Австро-Угорської імперії виникли наукові академії кількох слов'янських народів: у 1866 р. на домагання хорватського сейму урядом затверджено “Югославську академію наук і мистецтва”, у 1871 р. польське “Наукове Краківське товариство” було перетворено в академію, у 1886 р. “Сербське наукове товариство” отримало назву “Сербської академії наук”, наприкінці 1889 р. у Празі затверджено “Чеську академію наук і мистецтв” (*Винар Л.* Михайло Грушевський і Наукове товариство ім. Тараса Шевченка. — С. 30). Українці сподівалися таким самим чином перетворити НТШ у майбутню Українсько-руську академію.

с. 553 *... вибрали осібну етнографічну комісію...* — етнографічна комісія НТШ була заснована 1898 р. з метою збирання і вивчення українського фольклору; довголітніми головами були І.Франко та В.Гнатюк (редактор видань в 1900 р.).

с. 554 *... “Лікарський збірник”...* — як наукове видання збірник виходив протягом 1898–1901 рр. у серії “Збірник математично-природописно-лікарської секції”; загалом вийшли друком три томи (кожен том містив два випуски) під редакцією Є.Озаркевича; бібліографічний опис див.: Періодичні та серійні видання Наукового товариства імені Шевченка (1885–1939). Анотований показчик / Укл. Т.Кульчицька. — Львів, 1991. — С. 63–65.

З М І С Т

<i>Я. Дашкевич</i> . Михайло Грушевський наприкінці ХІХ ст.	I
<i>М. Капраль</i> . Від упорядника	XIV
Розділ I. АРХЕОГРАФІЧНІ ПУБЛІКАЦІЇ, ПЕРЕДМОВИ	1
Виймки з жерел до історії України-Руси: до половини ХІ віку	3
Опись Львівського замку р. 1495	144
Метрика Самбірська. Подробиці з історії відносин релігійних	154
Кілька духовних віршів з Галичини	161
Співаник з початку ХVІІІ в.	175
Описі Ратенського староства з 1500—1512 рр.	259
До історії “руського обряду” в старій Польщі	292
До історії “руського обряду” в давній Польщі	294
До питання про правно-державне становище київських князів ХV в.	301
Матеріали до історії козацьких рухів 1590-х рр.	305
Кілька документів з життя Забузької Русі ХVІ в.	333
Передмова [до т. I “Етнографічного збірника”]	343
Передмова [до т. II “Етнографічного збірника”]	345
[Передмова до т. ХІХ “Руської історичної бібліотеки”]	347
[Передмова до т. ХХ “Руської історичної бібліотеки”]	349
Передне слово [до т. ХХХІ—ХХХІІ “Записок НТШ”]	352
Передне слово [до т. ХХХV—ХХХVІ “Записок НТШ”]	355
Вступне слово редакції [до т. VІІ “Руської історичної бібліотеки”]	356
Розділ II. АРХЕОЛОГІЧНІ СТУДІЇ	357
Молотівське срібло	359
Молотівське срібло. Археологічна замітка	361
Печатка м[итрополита] Константина з Звенигорода	367
Похоронне поле в с. Чехах (археологічна розвідка)	369
Звенигород Галицький (історично-археологічна розвідка)	389
Печатка з Ступниці під Самбором	414
Розділ III. ІСТОРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ	417
Гетьман Богданко. Критично-історична розвідка	419
Галицьке боярство ХІІ—ХІІІ в.	435
Анти (“Антаи, Antes). Уривок з “Історії України-Руси”	452
Анти. Реферат	465
Хмельницький і Хмельниччина. Історичний ескіз	466
Портрет Хмельницького з вид[ання] 1683 р. (До портрета)	490
Чи було між руськими племенами плем'я хорватів? Реферат	492

Розділ IV. ОГЛЯДИ, РЕЦЕНЗІЙНІ СТАТТІ	493
Нововидані пам'ятки давнього письменства руського	495
Нові розвідки з історії давньої Руси	512
Наукова діяльність Товариства імені Шевченка в р. 1895. Записка для загального збору р. 1896	534
Наукова діяльність Товариства імені Шевченка в 1896 і 1897 рр. Записка для загального збору 1898 р.	542
Наукове Товариство імені Шевченка і його діяльність в 1898 р.	550
Примітки до історії козащини з поводу книжки: Бесіди про часи козацькі на Україні	558
Розділ V. НЕКРОЛОГИ	569
Пантелеймон Куліш [Некрологічна звістка]	571
Петро Лебединцев — Іван Малишевський (Некролог)	572
В.Васілевський (Некролог)	574
Посмертні згадки (А.Скальковський, Е.Кунік, В.Ястребов)	575
Микола Гулак. Посмертні згадки	577
Е.Рудіковський — В.Луцкевич (Некрологічна згадка)	580
КОМЕНТАРІ	582
СПИСОК ЦИТОВАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ	644
ПОКАЖЧИК	654

Грушевський Михайло Сергійович

Твори: У 50 томах

Том 6

Серія "Історичні студії та розвідки (1895–1900)"

Редактор	<i>Л.Веремієнко</i>
Художнє оформлення	<i>С.Іванов</i>
Технічний редактор	<i>С.Довба</i>
Комп'ютерний набір і верстка	<i>Л.Гринчишин</i>
Коректори	<i>Р.Гамада, М.Ломеха, Б.Павлів, О.Тростянчин</i>

Здано на складання 03.06.2004. Підп. до друку 11.11.2004. Формат 70x100¹/₁₆.
Папір офс. Гарн. Academy. Офс. друк. Умовн. друк. арк. 54,82. Умовн. фарбовідб. 55,22.
Обл.-вид. арк. 44,98. Додатк. накл. 2000 прим. Свідоцтво держ. реєстру:
серія ДК № 22. Вид. № 03. Зам. 529-4.

Державне спеціалізоване видавництво "Світ" 79008 м. Львів, вул. Галицька, 21
www.dsv-svit.lviv.ua; e-mail: office@dsv-svit.lviv.ua

Надруковано з готових діапозитивів на ВАТ "Львівська книжкова фабрика "Атлас"
75005 м. Львів, вул. Зелена, 20

Грушевський М.С.

Г 91 Твори: У 50 т. /Редкол.: П.Сохань, Я.Дашкевич, І.Гирич та ін.;
Голов. ред. П.Сохань. — Львів: Світ, 2002 —
Т. 6: Серія "Історичні студії та розвідки (1895–1900)". — 2004. —
696 с.

ISBN 966-603-223-6; 966-603-367-4 (т. 6).

Шостий том зібрання праць М.Грушевського є другим томом серії "Історичні студії та розвідки" і охоплює період 1895–1900 рр. У ньому вміщені публікації документів, джерелознавчі розвідки і передмови, історичні статті та науково-інформаційні матеріали.

Видання розраховане для науковців та всіх, хто цікавиться історією України.

ББК 63.3 (4 УКР)

ISBN 966-603-223-6

ISBN 966-603-367-4 (т. 6)